

Verhaal verbeeld

Rampjaar 1672

Educatief (kunst en erfgoed) project voor groep 7 en 8

met extra vragenbijlage voor middelbare scholen

Inhoud

Inhoud	2
Aanleiding van de kunst en erfgoed route	4
De route.....	4
De doelstelling van de beeldenroute	6
Leerdoelen.....	6
Omschrijving leertraject.....	7
Uitdieping mogelijkheid A	8
De creatieve opdracht	8
Het lespakket bij optie A	8
Uitdieping mogelijkheid B	9
De creatieve opdracht.....	9
Het lespakket bij optie B.....	9
Uitdieping mogelijkheid C	10
Het lespakket bij optie c.....	10
Leermomenten langs de route voor basisscholieren.....	11
Verkeerveiligheid.....	11
Gedragcodes in de natuur en bij de kunstwerken.....	11
Huisregels beeldenroute	11
Evaluatie	12
Vervolg na het fietsen van de beeldenroute.....	12
Handleiding voor de leerkracht.....	13
oorlog en vluchtelingen.....	13
Vragen en mogelijke opdrachten in de klas over oorlog.....	13
Docentenhandleiding bij de geschiedenis van het Rampjaar	14
De feiten op een rijtje voor de leerkracht.....	14
Hoe ging het verder.....	15
Opdrachten bij de kunstwerken op t Fort Optie A.....	17
Kunstwerk 1.....	17
Kunstwerk 2.....	18
Kunstwerk 3.....	19
Opdrachten bij de kunstwerken op t Fort uitgebreid met Linie van Juffrouwwijk Optie B	21
Kunstwerk 1.....	21
Kunstwerk 2.....	22
Kunstwerk 3.....	23
Kunstwerk 12.....	24

Vragen voor middelbare scholen Optie C	26
Kunstwerk 1.....	26
Kunstwerk 2.....	27
Kunstwerk 3.....	28
Kunstwerk 4.....	29
Kunstwerk 5.....	30
Kunstwerk 6.....	31
Kunstwerk 7.....	32
Kunstwerk 8.....	33
Kunstwerk 9.....	34
Kunstwerk 10.....	35
Kunstwerk 11.....	36
Kunstwerk 12.....	37

Aanleiding van de kunst en erfgoed route

In maart 2020 richtten drie kunstenaars Stichting Landoog op met als doel thematische beeldenroutes op te zetten in de natuur. De eerste beeldenroute van Landoog heeft het thema *Rampjaar 1672, Verhaal verbeeld*. Stichting Landoog draagt graag bij aan buitenschoolse leermomenten en kunst en cultuurervaringen voor leerlingen uit het basisonderwijs. Daarom ontwikkelde Landoog dit educatief plan. Ook voor leerlingen uit het voortgezet onderwijs werd een vragenlijst ontwikkeld.

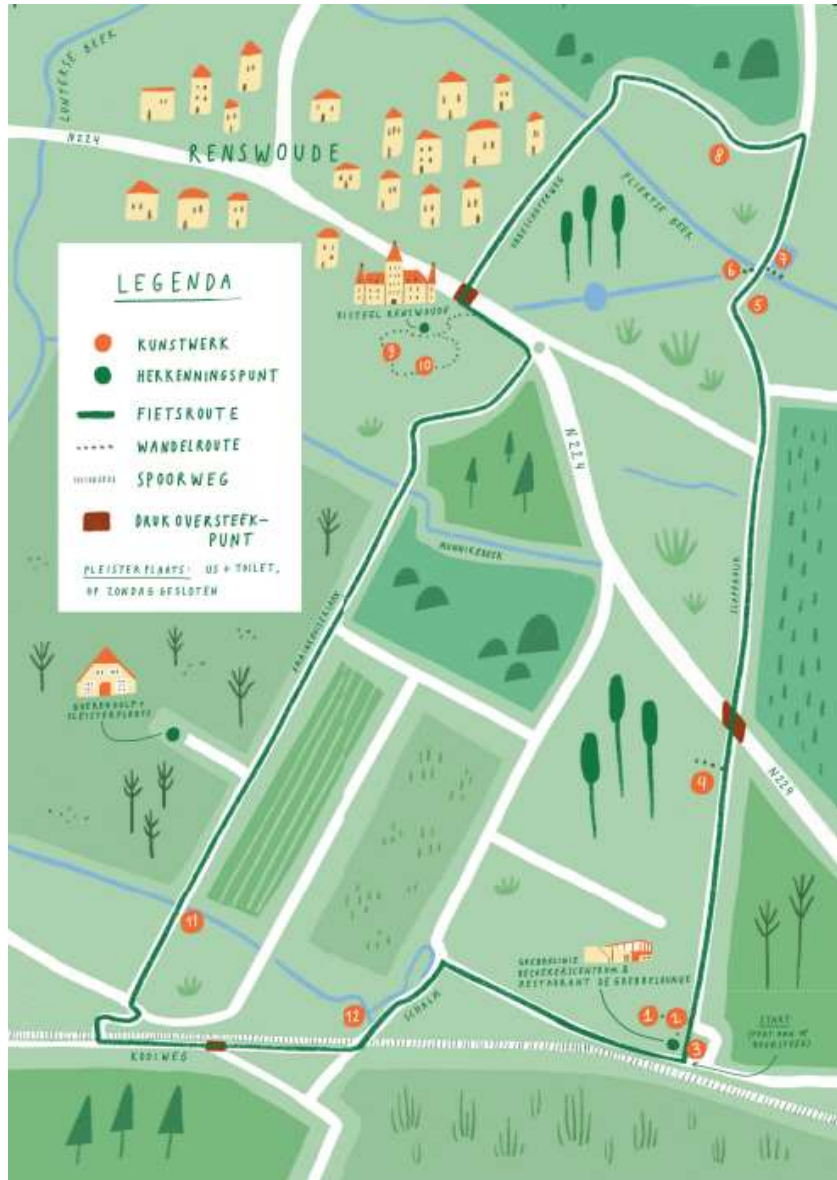
In 2022 is het Rampjaar namelijk 350 jaar geleden en daarmee een nationaal thema waar we als beeldenroute op aansluiten. En zeg nou zelf, er zijn genoeg verhalen te vinden over dit deel van onze geschiedenis en ze passen goed in het rijke gebied van de Grebbelinie waar Veenendaal langs ligt. Wist je bijvoorbeeld dat er zonder het Rampjaar misschien geen Grebbelinie was geweest? En wist je dat Margaretha Turnor, vrouwe van Amerongen van kasteel Amerongen, samen met haar man een rol speelde in de verhalen van het Rampjaar. En dat de oom van haar man, Johan van Reede, heer van Renswoude, op kasteel Renswoude woonde. Dit kasteel was nog niet eens zo lang ervoor herbouwd toen het Rampjaar aanbrak. Wat voelt de geschiedenis dan ineens tastbaar dichtbij, hè!

De route

De officiële wandel- en fietsroute is 9 kilometer en begint bij Fort aan de Buursteeg. Vanaf het fort gaat de route over de Slaperdijk naar kasteel Renswoude. Van daaruit fiets je weer terug langs de Linie van Juffrouwwijk richting het Fort aan de Buursteeg.

Omdat leerkrachten van de basisscholen en docenten van de middelbare scholen te maken hebben met een behoorlijk vol programma, hebben wij ons aanbod voor het educatieve gedeelte van de route in behapbaar stuk verdeeld dat eventueel uitgebreid kan worden. De mogelijkheid voor een kleinere beleving van een gedeelte van de route zorgt er eveneens voor dat er geen of minder behoefte is vanuit de scholen voor ondersteuning van ouders. Voor scholen van het voortgezet onderwijs hebben we in het educatief plan de optie opgenomen om de gehele route te fietsen en daarbij een vragenlijst ontwikkeld. Er kan voor de basisscholen gekozen worden tussen onderdeel **A**, **B** en voor de middelbare scholen voor onderdeel **C**.

Onderdeel **A** omvat het gedeelte van de route op het **Fort aan de Buursteeg** waar drie kunstwerken staan. De werken nummer 1, 2 en 3. Onderdeel **B** omvat deze beelden op het Fort en de beleving van het kunstwerk bij de **Linie van Juffrouwwijk**, kunstwerk nummer 12. Tot slot omvat onderdeel **C** het fietsen van de gehele route.

De doelstelling van de beeldenroute

Erfgoed maakt het verleden zichtbaar. Kijken naar, voelen en ervaren en verwoorden schept een band met het verleden van je voorouders en het land waarin je leeft.

In onze statuten omschreven we dat naast thematische kunstroutes organiseren in de natuur en daarbij minderheidsgroepen betrekken, Landoog ook de doelstelling heeft via de beeldenroutes educatieve trajecten op te zetten. We willen scholieren buiten het klaslokaal, de schoolbanken uit, in de vrije natuur in contact brengen met kunst en (in dit geval) erfgoed.

Via de beeldenroute *Verhaal verbeeld* die start vanaf 14 mei 2022 en duurt tot en met 16 oktober, maken de leerlingen kennis met wat het Rampjaar 1672 inhield. En wat het betekende voor het ontstaan van de Grebbelinie. Ze leren enkele geschiedenisfeiten met daarbij de nadruk op een algehele beeldvorming van wat het Rampjaar omhelsde. De kinderen leren zodoende op speelse wijze een stuk van de Nederlandse geschiedenis door actief deel te nemen aan de beeldenroute.

Het Landoog project *Verhaal verbeeld* is vakoverschrijdend. De leerlingen maken kennis met kunst en erfgoed, betrekking hebbende op de geschiedenis van het Rampjaar 1672. Ze ontdekken eveneens wat het met deze omgeving te maken heeft. Aardrijkskunde komt als vanzelf aan bod en ze zijn bezig met teamwerken en leren zodoende sociale vaardigheden. Een mooie bijkomstigheid is dat ze heerlijk in beweging zijn in de gezonde buitenlucht!

Leerdoelen:

Kunst en erfgoed

- een algemeen beeld krijgen van het Rampjaar 1672
- kennisnemen van geschiedkundige facetten van het Rampjaar 1672
- nadenken over een kunstwerk en leren observeren wat je mooi vindt
- kunst leren kijken en interpreteren
- kunst kijken en creatief denken stimuleren (elk groepje zal op het Fort een foto maken van de kunstwerken door een lijst, en de kern verwoorden van hoe ze het kunstwerk zien)
- verwoorden hoe de kunst in relatie staat met (wat je leerde over) het Rampjaar

Sociale vaardigheden

- samenwerken en sociale vaardigheden leren of opvizzelen
- samen vragen beantwoorden bij elk kunstwerk
- luisteren naar elkaar
- elkaar de ruimte geven te spreken
- leren omgaan met schaamte
- leren je mening te formuleren

Natuur

- de natuur in de omgeving beter leren kennen bij Fort aan de Buursteeg
- de natuur waarderen
- zien hoe kunst en erfgoed in de natuur te beleven zijn

Verkeer

- veilig aan het verkeer deelnemen
- rekening houden met elkaar
- samen met je klasgenoten verantwoording nemen voor jezelf en elkaar

Omschrijving leertraject

Beeld je eens in! Niet in het klaslokaal zitten werken, maar heerlijk in de natuur fietsen, kunst kijken en leren over ons erfgoed. Dat kan! In 2022 kunnen leerlingen op twee manieren naar Fort aan de Buursteeg om de kunstwerken te bezichtigen.

Optie A is een optie die zowel geschikt is voor **basisscholieren** als **middelbare scholieren**. De moeilijkheidsgraad kan aangepast worden door bepaalde vragen over te slaan of juist op te nemen. Er bestaat bij deze optie eveneens de mogelijkheid om een kunstenaar of gids te vragen voor een introductie op het Fort aan de Buursteeg over de geschiedenis ter plekke. Let op, dit gaat in onderling overleg met aanbieder, school en kunstenaar. Het moment zal afgestemd moeten worden met de desbetreffende gids.

Optie B bij deze optie kunnen de scholen zowel locatie Fort aan de Buursteeg bezoeken als wel de Linie van Juffrouwwijk. Dit is aan te raden indien de docent zowel het thema vluchtelingen wil behandelen als de oorlog in het Rampjaar 1672 en hierbij de Russische oorlog in Oekraïne wenst aan te halen. Of elke andere oorlogssituatie. Deze mogelijkheid is geschikt voor **middelbare scholen**, en kan zeker ook ingezet worden voor **lager onderwijs** om over vluchtelingen te spreken. Zeker indien er kinderen met een vluchtachtergrond in de klas zitten, biedt optie B een mogelijke ingang om dit thema bespreekbaar te maken. Ook hierbij zijn er verschillende moeilijkheidsgraden.

Optie C is een optie die geschikt is voor **middelbare scholieren**. Mede gezien de verkeersveiligheid en de moeilijkheidsgraad, zoals de langere focus die gevraagd wordt en de twee schrijfp opdrachten bij kunstwerk 6 en 7. Deze optie omvat het fietsen van de gehele route van 9 kilometer.

Uitdieping mogelijkheid A

De leerlingen fietsen naar Fort aan de Buursteeg, parkeren daar hun fiets en bezoeken vervolgens in kleine groepjes de drie kunstwerken 1, 2 en 3 en beantwoorden de vragen.

De docent heeft vooraf in de klas het Rampjaar behandeld, toegelicht of uitgediept. Indien dit lastig is voor de leerkracht is er een mogelijkheid dat een van de kunstenaars de klas bezoekt. In dat geval komt vooraf aan de route een van de kunstenaars in de klas om het lespakket af te leveren en een introductie te houden over het Rampjaar en de bedoeling van de excursie naar het Fort.

Daarna fietsen de leerlingen naar het Fort, parkeren ze hun fietsen en worden de drie kunstwerken bezocht. Bij elk punt zullen de leerlingen enkele vragen beantwoorden middels de bijbehorende vragenlijst. Ze voeren ook 1 creatieve opdracht uit. Ter plekke zal de vragenlijst gezamenlijk met de leerkracht of in groepjes nabesproken worden. Er is hier eventueel ook een mogelijkheid om een kunstenaar op bezoek te laten komen om de nabespreking te doen.

De creatieve opdracht

Wat helemaal mooi is, je mag dus zelf ook even kunstenaar zijn! Elk groepje krijgt een schilderijlijst mee en maakt bij elk van de drie kunstwerken een foto op de mobiele telefoon, waarmee je uitbeeldt welk zichtpunt je het mooist vindt van het kunstwerk. Je bespreekt en omschrijft met elkaar waarom en schrijft dit kort op het formulier in een of twee zinnen.

Mocht de leerkracht ook het thema vluchtelingen willen aankaarten in de klas, dan kan de klas tot slot naar de Linie van Juffrouwwijk, voor kunstwerk nummer 12. Dit is optie B.

Het lespakket bij optie A

Elk lespakket zit in een katoenen tas en bestaat uit

- * 1 schilderijlijst
- * 7 vragenlijsten
- * 7 potloden
- * 7 routekaarten

Uitdieping mogelijkheid B

De leerlingen fietsen gezamenlijk naar Fort aan de Buursteeg, parkeren hun fiets en gaan wandelend in kleine groepjes langs de werken op het Fort. Of in het geheel als klas. Vervolgens fietsen ze vandaar naar de Linie van Juffrouwwijk en parkeren daar hun fietsen.

De leerkracht zal zelf het onderwerp introduceren in een lesuur over het Rampjaar. Hiervoor is een korte handleiding geschreven voor de leerkracht in dit educatief plan.

Het is ook mogelijk dat de introductie vanuit Stichting Landoog verloopt. In dat geval komt vooraf aan de route een van de kunstenaars in de klas om het lespakket af te leveren en een introductie te houden over het Rampjaar en de bedoeling van de excursie naar het Fort.

Nadat de klas of groepjes de mini-beeldenroute beleefd hebben, zijn er opnieuw twee mogelijkheden voor reflectie. De kunstenaar komt opnieuw in de klas en er wordt nagepraat over de bevindingen. Of de docent rondt het geheel zelf af ter plekke of in de klas en spreekt achteraf na met een van de leden van Stichting Landoog over de bevindingen.

De creatieve opdracht

Wat helemaal mooi is, je mag dus zelf ook even kunstenaar zijn! Elk groepje krijgt een schilderijlijst mee en maakt bij elk van de drie kunstwerken een foto op de mobiele telefoon, waarmee je uitbeeldt welk zichtpunt je het mooist vindt van het kunstwerk. Je bespreekt en omschrijft met elkaar waarom en schrijft dit kort op het formulier in een of twee zinnen.

Mocht de leerkracht ook het thema vluchtelingen willen aankaarten in de klas, dan kan de klas tot slot naar de Linie van Juffrouwwijk, voor kunstwerk nummer 12. Dit is optie B.

Het lespakket bij optie B

Elk lespakket voor elk groepje zit in een katoenen tas en bestaat uit

- * 1 schilderijlijst
- * 7 vragenlijsten
- * 7 potloden
- * 7 routekaarten

Uitdieping mogelijkheid C

lange route voor middelbaar onderwijs

De groep fietst naar Fort aan de Buursteeg. Vanaf daar begint de beeldenroute van ongeveer 9 km langs de 12 kunstwerken. De leerlingen fietsen gezamenlijk als klas en bij elk kunstwerk beantwoordt de leerling een vraag over het werk zelf, of in kleine groepjes van vijf of zes leerlingen. Dit vraagt eventueel extra begeleiders.

Bij deze optie van beleving van de beeldenroute georganiseerd door Stichting Landoog is een speciaal lespakket ontworpen voor leerlingen van de middelbare scholen om via kijken naar kunst in de natuur te leren over het Rampjaar 1672. Je gaat samenwerken en met andere ogen naar het landschap kijken. Wat vertelt het kunstwerk je? Naar welke gebeurtenis in het Rampjaar verwijst het volgens jou? Er is eveneens een creatieve schrijfofdracht bij kunstwerk 6 en 7.

Bij dit traject heeft de leerkracht in een voorgaand lesuur aandacht besteed aan het Rampjaar. Daarvoor is een handleiding geschreven die verderop in dit document staat, waarin de docent handvatten meekrijgt over de geschiedenis. Er bestaat ook de mogelijkheid om een kunstenaar te vragen voor een introductie bij het kunstwerk of een gids te vragen voor een introductie over de geschiedenis ter plekke op het Fort aan de Buursteeg.

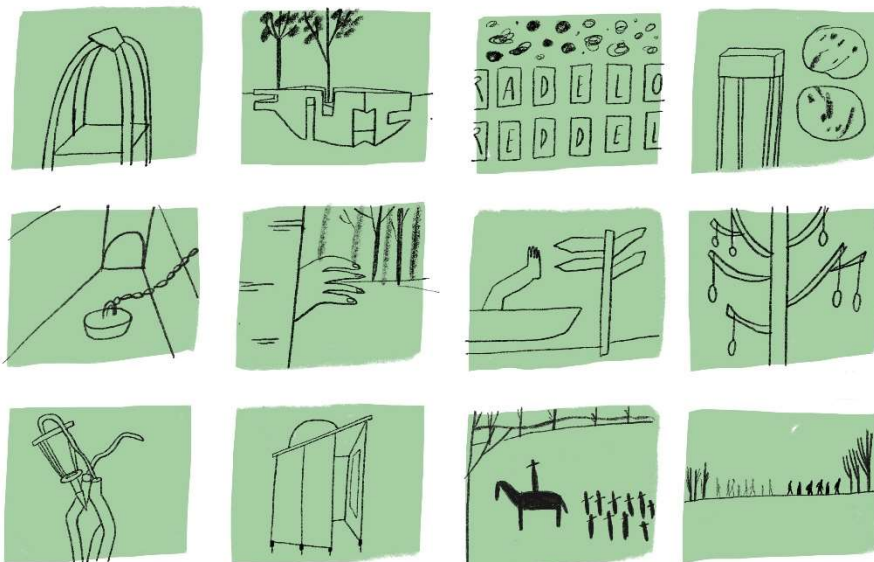
Let op, dit gaat in onderling overleg. Het moment zal afgestemd moeten worden met de desbetreffende gids en met Het Grebbelinie bezoekerscentrum.

Het lespakket bij optie c

Het lespakket voor de gehele klas zit in een katoenen tas en bestaat uit

* 32 vragenlijsten

* 32 routekaarten

Leermomenten langs de route voor basisscholieren

Erfgoed maakt het verleden zichtbaar. Kijken naar, voelen en ervaren en verwoorden schept een band met het verleden van je voorouders en het land waarin je leeft.

De beeldenroute leidt de basisschoolleerlingen langs kunstwerken. Bij elk van de kunstwerken wordt stilgestaan. Dan beantwoorden de leerlingen gezamenlijk de vragen die in het opdrachtenboekje staan onder de informatieve tekst bij het kunstwerk. Dit zijn een of twee vragen. Bij het werk aan de Linie van Juffrouwwijk over vluchtelingen, wordt dieper in gegaan. Tot slot wordt er besproken door de leerlingen vanuit welk punt zij een foto willen maken van het kunstwerk. En wordt de foto gemaakt met het mobieltje van een van de leerlingen.

Verkeerveiligheid

De leerlingen worden vanuit de school geïnformeerd dat zij goed op zichzelf en de anderen in hun groepje moeten letten. Er wordt niet geslingerd over de weg en de groepjes fietsen in een rustig tempo achter elkaar aan. Mocht de klas de hele route fietsen, dan wordt vooral op de Emminkhuizerlaan niet naast elkaar gefietst. En in dat geval bij het afstappen voor een kunstwerk worden de fietsen niet op de weg geparkeerd. Maar altijd in de berm. Bij het oversteken eerst goed kijken of er geen verkeer aan komt. Voor je door gaat naar het volgende kunstwerk, altijd even kijken of niemand per ongeluk achterblijft. Samen uit, samen thuis.

Gedragcodes in de natuur en bij de kunstwerken

De natuur en de kunstwerken worden door de leerlingen met respect benaderd. De kunstwerken worden niet aangeraakt wanneer duidelijk is dat dit niet de bedoeling is. Enkele kunstwerken nodigen echter uit om in de buurt te komen. In dat geval is dat duidelijk en mag het. Uiteraard wordt er in dat geval uiterst zorgvuldig mee omgegaan. Wanneer een kunstwerk achter een hek staat, is het niet de bedoeling dat de bezoeker, en dus ook de leerlingen, over het hek of de afrastering gaan.

Huisregels beeldenroute

- * Laat alsjeblieft geen spullen of etensresten achter
- * Blijf op de paden
- * Houd je aan de borden met aanwijzingen van de landeigenaren
- * Waar op de routekaart een wandelroute staat aangegeven, vragen we alsjeblieft niet te fietsen
De fiets kan ervoor neergezet worden
- * De kunstwerken graag met respect behandelen en niet aanraken of betreden waar dit wordt vermeld
- * Mochten er vragen zijn of iets gemeld moeten worden, neem dan contact op met Stichting Landoog via info@landoog.nl

Evaluatie

De buitenbeleving en ervaring van de leerlingen met de Landoog beeldenroute verdient ruimte om geëvalueerd en geïnternaliseerd te worden.

Vervolg na het fietsen van de beeldenroute

Aan het einde van de route fietsen de leerlingen gezamenlijk of in kleine groepjes weer terug naar school. Voor de evaluatie van de middag of ochtend, zijn er drie mogelijkheden. **1.** De evaluatie gebeurt ter plekke in de natuur door de leerkracht of docent. **2.** De leerkracht bespreekt de ervaring na samen met de klas op een zelf gekozen moment. **3.** Na enkele dagen komt er een kunstenaar op bezoek in de klas om de ervaring samen door te spreken.

1. De evaluatie wordt ter plekke op het Fort aan de Buursteeg gedaan. De leerkracht houdt dezelfde dag in de natuur door middel van een rondvraag een evaluatie gesprek met de leerlingen. Hij of zij bespreekt wat er gezien is en stelt reflectieve vragen. Of indien er een kunstenaar of gids meeging, kan de evaluatie ter plekke in samenhang met docent en kunstenaar of gids afgesloten worden door een rondvraag over de beleving.
2. Na het bezoeken van de beeldenroute worden de ervaringen met elkaar en de leerkracht in de klas gedeeld. Zie de handleiding hierna voor de docent.
3. Indien gewenst zal er een kunstenaar in de klas komen om de evaluatie te begeleiden,. De kinderen krijgen de gelegenheid om hun antwoorden te delen met de kunstenaar en elkaar. Eventueel kan voor middelbare scholen voor de creatieve schrijfo opdracht bij kunstwerk 6 en 7 de desbetreffende kunstenaar in de klas de opdracht nabespreken en uitdiepen.

Handleiding voor de leerkracht

oorlog en vluchtelingen

In de achtertuin van Europa is dit herdenkingsjaar van het Rampjaar 1672 een oorlog uitgebroken. Veel leerlingen van groep 7 en 8 zullen hier iets van meegekregen hebben. Wellicht dat u het in de klas ook bespreekbaar heeft gemaakt. De leerkracht kan in de klas een moment houden om tussen beide oorlogen overeenkomsten te zien. Bijvoorbeeld de vluchtelingenstroom, of angst en onzekerheid. Misschien zijn er zelfs kinderen in de klas met een Oekraïense of Russische achtergrond. Of andere leerlingen met een vluchtachtergrond. Dan zou de beeldenroute aanleiding kunnen zijn om de zwaarte in het onderwerp een paraplu te geven om dit onder bespreekbaar te maken.

Elke leerkracht kan zelf het beste inschatten wat de leerlingen emotioneel en verstandelijk kunnen behappen omtrent het thema van het Rampjaar en oorlog in het algemeen. We doen graag een handreiking over de vragen die de leerkracht zou kunnen stellen in de klas. We bieden ook een mogelijke creatieve opdracht.

Vragen en mogelijke opdrachten in de klas over oorlog

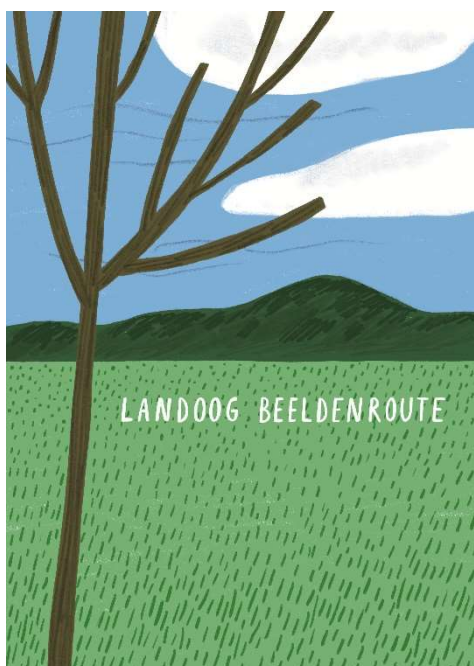
1. Wat voel je bij het woord oorlog?
 - * welke emotie komt boven?
 - * welke kleur heeft die?
2. Wat zou je meenemen als je zelf op de vlucht zou moeten voor oorlog?
3. Bespreek met elkaar hoe je gevluchte kinderen die nu in Nederland zijn kunt helpen. Wat werkt wel en wat niet? Waarom? Dit kan in een kringgesprek met de hele klas. Het kan ook in groepjes besproken worden en later klassikaal.
4. Stel je zou een van je dierbare spulletjes kunnen geven aan een kind dat op de vlucht is, om hem of haar te troosten, wat zou je dan geven?
5. Maak een tekening van wat je aan het kind op de vlucht zou willen meegeven?
6. Vrede op aarde! Maak een tekening van een vredesvlag. Hoe zou die eruit zien? Welke kleuren kies je en waarom juist die kleuren? Welk symbool vind je het mooiste voor vrede?

Docentenhandleiding bij de geschiedenis van het Rampjaar

Het is dit jaar 350 jaar geleden dat het Rampjaar 1672 begon. Het jaar waarin de Republiek der Zeven Verenigde Nederlanden van vier kanten werd bedreigd en de oorlog werd verklaard. In dit hoofdstuk nemen we u in vogelvucht mee langs enkele feiten.

De feiten op een rijtje voor de leerkracht

Rond 1670 was Nederland een van de rijkste landen ter wereld. We waren een republiek met Johan de Witt aan het hoofd van de 3 gedeputeerden van de Staten Generaal. De zeven provinciën waren soeverein en het ideaal was om ze hun eigenheid te laten behouden en via afgevaardigden hun stem te laten delen. Het doel van De Witt was zo min mogelijk oorlog te voeren en het leger was dan ook flink afgeschaald. Alleen de vloot was in sterke conditie. De akte van Harmonie werd getekend als scheiding van civiele en militaire functies, waarmee het Eeuwig Edict werd erkend. Alhoewel De Witt het hier niet volledig mee eens was. Hij was niet on-koningsgezind, het leek hem zelfs geen goed plan vanwege de prins van Oranje Willem III.

Johan de Witt benoemde in 1665 Michiel de Ruyter als hoofd van de Nederlandse vloot. Na de overwinning in 1667 op Engeland op de rivier de Medway tekenden Engeland en de Republiek de vrede van Breda. Tussen de Fransen en de Republiek was al een vredes pact gesloten in 1662. Desondanks waren koning Lodewijk XIV van Frankrijk en koning Karel II van Engeland minder blij met onze welvarendheid en handelspositie. Achter de schermen werd juni 1670 met behulp van gouden munten uit Frankrijk in het geheime verdrag van Dover gesloten tussen Frankrijk en Engeland. Er werden handelsbelemmeringen tegen de Republiek ingevoerd. Hoge accijnzen en een verbod van verkoop van waren van Hollandse schepen waren het gevolg. Op 23 maart 1672 valt de Engelse vloot onze vloot op zee aan. Enkele dagen later op 27 maart verklaart de Engelse koning ons de oorlog. Niet veel later op 6 april volgt de Franse Zonnekoning die 12 juni 1672 via Duits

grondgebied bij Maastricht binnenmarcheert. Eind mei vallen de bisdommen Keulen en Münster binnen.

De Republiek was niet voorbereid op de oorlog. De verdedigingswerken waren slecht, want de Republiek had deze niet onderhouden. Johan de Witt probeerde een alliantie te vormen met de keizer van Duitsland voor de bescherming van het Oosten van het land. Hij stuurde Godard Adriaan van Reede, heer van Amerongen, om steun te winnen. Het kostte veel tijd om een sterk leger te verzamelen ter verdediging. Het Franse leger telde wel liefst 120.000 soldaten. Wij bij lange na niet.

6 mei 1672 werd het verdrag tussen Frederik Willem en de Republiek getekend, hij stuurde 20.000 soldaten ter versterking.

De Republiek onderhandelde ondertussen ook met de Zonnekoning van Frankrijk om de oorlog te eindigen, maar die had absurd hoge eisen. De Fransen hielden stand. Het Franse leger was vele malen groter en in veroveringsconditie. De soldaten waren steeds goed getraind gebleven en zaten in een soort cocon van sterk en onoverwinnelijk zijn waardoor oorlog voeren hun enige doel was. Normen en waarden vervaagden, roofzucht was standaard geworden en dat was te merken.

Er was paniek en chaos onder de bevolking en er heerste onvrede over de manier van aanpak. De mensen zochten een schuldige voor de staat van oorlog waarin we verkeerden en zochten in Willem III de redder. Raadpensionaris Johan de Witt was een tegenstander van een stadhouder die ook de leiding had over het leger. Hij wilde die machten gescheiden houden. In juni 1672 werd het eeuwig edict echter nietig verklaard en onder druk van de bevolking werd in juli Willem III tot stadhouder benoemd.

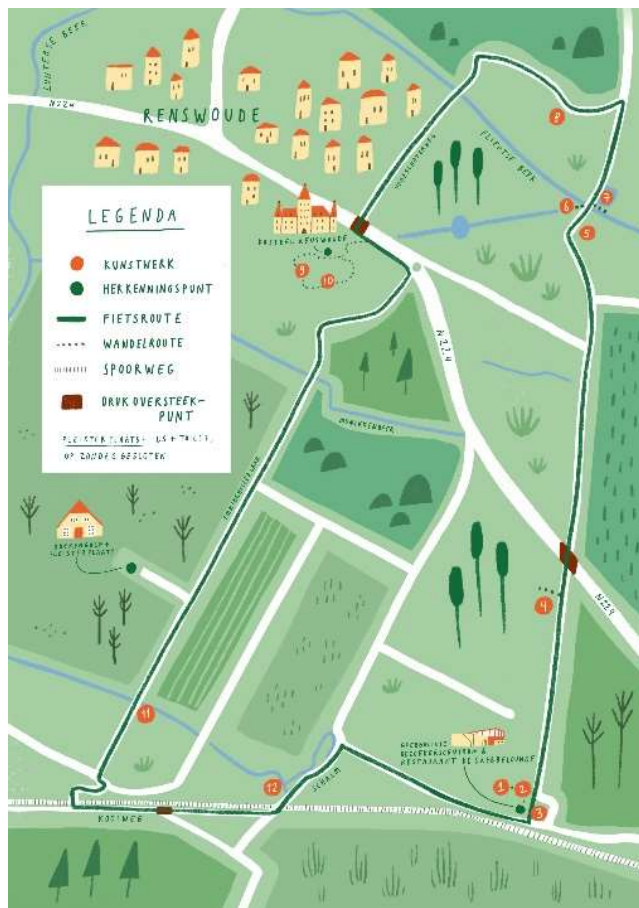
Door middel van opruiende pamfletten namen de roddels onder de bevolking toe, werden namen van verraders vrijgegeven en wordt de druk opgevoerd. 24 juli wordt Cornelis de Witt, de broer van Johan, gevangen genomen. Hij wordt ervan beschuldigd prinsenvoer te hebben beraamd. Terwijl hij zelf al gewaarschuwd had voor de man die hem benaderde en Johan nu beschuldigde, terwijl het andersom het geval was. Door middel van opruiende pamfletten wordt het volk nog meer opgehitst. Het is onduidelijk of dit vanuit het volk kwam of vanuit andere invloeden die de gebroeders De Witt kwijt wilden. Op 20 augustus breekt een menigte door de gevangenisbewaking heen en worden de gebroeders De Witt omgebracht. Het was door deze ontstane chaos, angst en woede dat het Rampjaar 1672 werd omschreven als *de regering was radeloos, het volk radeloos en het land reddeloos*.

Hoe ging het verder

De Fransen vielen vanuit het Oosten de Republiek binnen. Zij ondervonden daar niet heel veel weerstand bij. In het Westen stuitten de Fransen op de oud Hollandse Waterlinie. Het water als obstakel. Door de vorst konden ze er uiteindelijk toch overheen, maar kort nadat de invasie van het Westen was begonnen, zette de dooi in en zaten ze klem en moesten zich terugtrekken. Ondertussen raakte het geld op aan de Engelse kant en de einde van de oorlog met Engeland raakte in zicht en werd getekend op 19 februari 1674 met de vrede van Wetsminster.

Op 22 april 1674 volgde de vrede met Munster en 11 mei met Keulen. In 1673 werd Utrecht ontruimd door de Fransen, maar pas in 1678 leidde de vrede van Nijmegen tot het einde van de 'Guerre d' Hollande' tussen de Republiek en de Zonnekoning.

Tijdens het maken van de beeldenroute breekt er een nieuwe oorlog uit aan de rand van Europa. Rusland valt Oekraïne binnen. Het is een oorlog in de achtertuin van Europa, die ergens al vanaf 2014 in een andere vorm bezig is. Het herdenkingsjaar van het Rampjaar 1672 krijgt zo een nog tastbaardere betekenis. Dit is een thema waarop ingehaakt kan worden in de klas en dat kan bijdragen aan verwerking van een oorlog die ineens weer dichtbij komt.

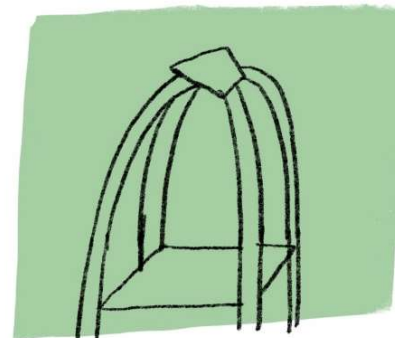

Opdrachten bij de kunstwerken op t Fort Optie A

Kunstwerk 1

Riesjart Bus ~ De Zonnetempel

In 1672 was Lodewijk XIV koning van de Frankrijk. De Republiek had enkele jaren ervoor vrede gesloten met Karel II de koning van Engeland in de Vrede van Breda. In het geniep had de Zonnekoning echter een verdrag gesloten met Karel II om de Republiek van de zeven verenigde Nederland aan te vallen. Misschien waren ze jaloers op de rijkdom door de handel en de sterke vloot op zee.

Erfgoed en Kunst vragen

Vragen

- 1: Aan welke koning doet dit kunstwerk denken?
- 2: Wat was zijn bijnaam?
- 3: Er ligt een steen in het midden van het kunstwerk. Observeer eens wat er met de steen gebeurt?
- 4: Waar zou deze steen symbool voor kunnen staan?
- 5: De Zonnetempel leidt ons van de ene ruimte in de andere. Van welke ruimte naar de andere word je hier door de kunstenaar geleid?
- 6: Teken hieronder je eigen zonnetempel

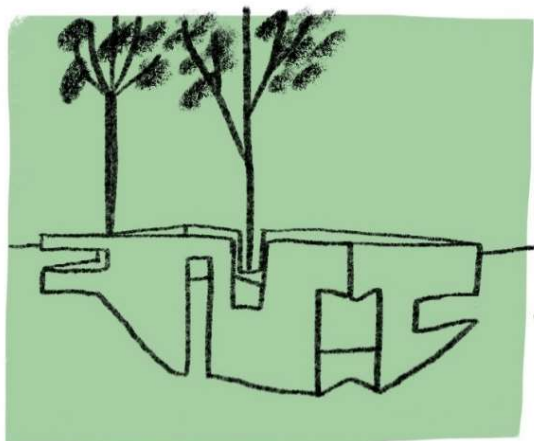
Antwoorden

- 1: Lodewijk XIV
- 2: Zonnekoning
- 3: De steen komt onder water te staan en daarna zakt het water weer weg
- 4: Bij de inval van de Franse Zonnekoning, rukte hij met zijn enorme leger vanuit het Oosten van het land naar het Westen op. Bij de oude Hollandsche Waterlinie stond alles onder water en werden de troepen tegengehouden. Ze durfden niet verder te gaan en werden door het water tegen gestopt. Toen begon het te vriezen en konden ze over het ijs toch naar het Westen trekken. Maar het land werd gered doordat de dooi inviel. Dit leidde tot de aftocht.
- 5: Van het nu word je tijdelijk teruggezet in het verleden, in het Rampjaar 1672. Misschien in het kasteel van Lodewijk de XIV, of misschien ergens langs de waterlinie.
- 6: **Vrije opdracht**

Kunstwerk 2

Marlin van Ek ~ Ogen tekort

In Rampjaar 1672 is gebleken hoe groot het belang was van verdedigingswerken in Nederland. In dat jaar zorgde de Hollandse Waterlinie ervoor dat een groot deel van NL beschermd bleef en kreeg deze linie een permanent karakter door het toevoegen van forten, batterijen en andere verdedigingswerken. 200 jaar later werd de Nieuwe Hollandse Waterlinie met Utrecht als middelpunt in gebruik genomen, waardoor de originele waterlinie de Oude Hollandse Waterlinie genoemd wordt. Tegenwoordig kent Nederland vele verdedigingslinies, waaronder de Grebbelinie, waar Fort aan de Buursteeg bij hoort.

Erfgoed en Kunst vragen

Vragen

- 1: Deze bunker is van hout gemaakt. Bomen en planten speelden vroeger een belangrijke rol in de opzet van de verdedigingslinies. Zo werden doornenhagen ingezet als prikkeldraad rondom de grachten en werd het hout van de bomen gebruikt om de forten te bouwen. Wat was het nut van het planten van bomen rondom de verdedigingswerken?
- 2: Wat is het nadeel van het planten van bomen rondom de verdedigingswerken?
- 3: **Maak een ontwerp voor een fort, hoe ziet jouw fort eruit?**

Antwoorden

- 1: De bomen zorgden voor camouflage van het fort waardoor het minder zichtbaar werd voor de vijand
- 2: Het zicht vanuit de bunker werd ook minder
- 3: **Vrije opdracht**

Kunstwerk 3

Carla van laar ~ Rede Rade Redde

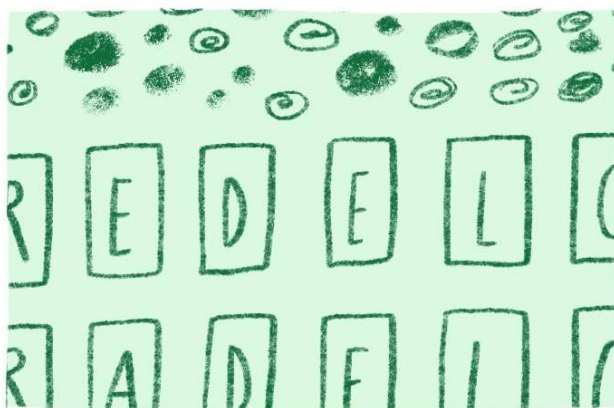
In 1672 was het volk redeloos, de regering radeloos en het land reddeloos. De Republiek werd van alle kanten aangevallen. Mensen moesten vluchten. De regering wist niet wat te doen, want we hadden geen groot leger, omdat we ons niet meer in oorlogen wilden mengen. Maar ja, we werden aangevallen. Het volk was boos, ze dachten dat de regering zich aan Frankrijk overleverde. Het land leek reddeloos.

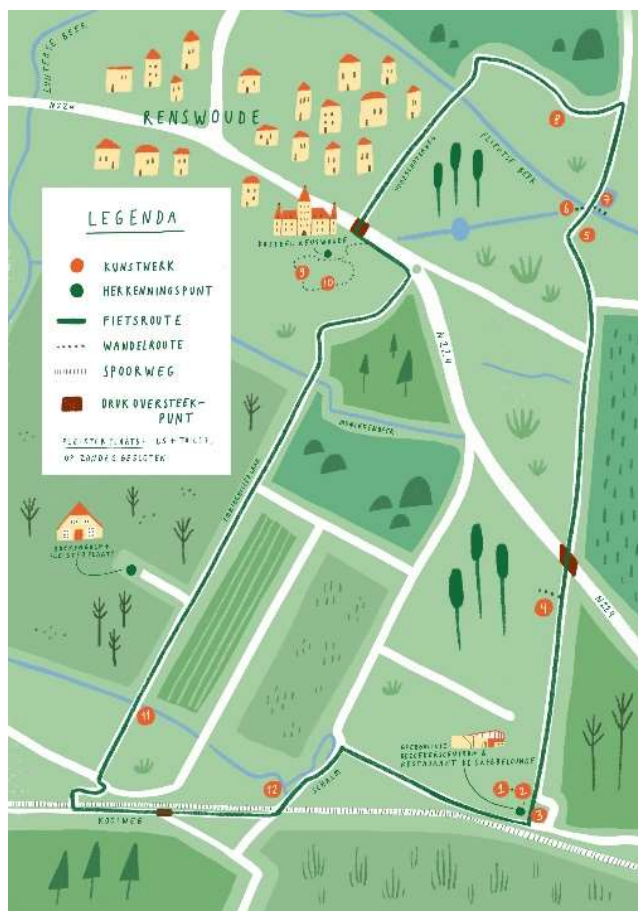
Erfgoed en Kunst vragen

- 1: Welk woord zou je kunnen vinden om redeloos, radeloos en reddeloos in 1 woord te kunnen omschrijven?
- 2: Wat zie je voor tegenstelling in het beeld van het kunstwerk t.o.v. de woorden in het werk?
- 3: Welke sfeer ontmoet je in dit kunstwerk, wat doet dit met je en waar doet dit kunstwerk je aan denken?

Antwoorden

- 1: Machteloosheid
- 2: positiviteit, hoop, stilte, vrede, de bloemen groeien/bloeien
- 3: bezinning, rouw, terugdenken aan alle levens die geofferd zijn, dodenherdenking 4 mei

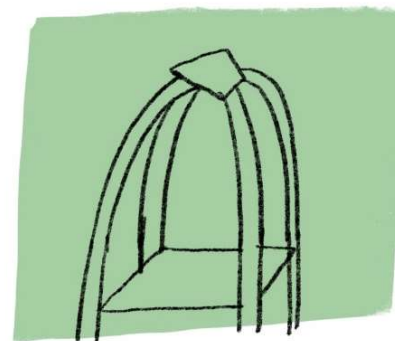

Opdrachten bij de kunstwerken op t Fort uitgebreid met Linie van Juffrouwwijk Optie B

Kunstwerk 1

Riesjart Bus ~ De Zonnetempel

In 1672 was Lodewijk XIV koning van de Frankrijk. De Republiek had enkele jaren ervoor vrede gesloten met Karel II de koning van Engeland in de Vrede van Breda. In het geniep had de Zonnekoning echter een verdrag gesloten met Karel II om de Republiek van de zeven verenigde Nederland aan te vallen. Misschien waren jaloers ze op de rijkdom door de handel en de sterke vloot op zee.

Erfgoed en Kunst vragen

Vragen

- 1: Aan welke koning doet dit kunstwerk denken?
- 2: Wat was zijn bijnaam?
- 3: Er ligt een steen in het midden van het kunstwerk. Observeer eens wat er met de steen gebeurt?
- 4: Waar zou deze steen symbool voor kunnen staan?
- 5: De Zonnetempel leidt ons van de ene ruimte in de andere. Van welke ruimte naar de andere word je hier door de kunstenaar geleid?
- 6: Teken hieronder je eigen zonnetempel

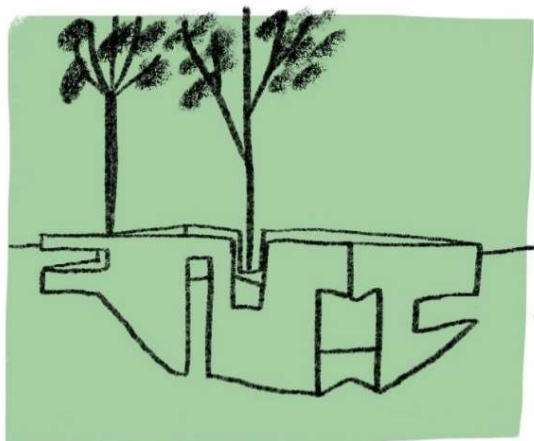
Antwoorden

- 1: Lodewijk XIV
- 2: Zonnekoning
- 3: De steen komt onder water te staan en daarna zakt het water weer weg
- 4: Bij de inval van de Franse Zonnekoning, rukte hij met zijn enorme leger vanuit het Oosten van het land naar het Westen op. Bij de oude Hollandsche Waterlinie stond alles onder water en werden de troepen tegengehouden. Ze durfden niet verder te gaan en werden door het water tegen gestopt. Toen begon het te vriezen en konden ze over het ijs toch naar het Westen trekken. Maar het land werd gered doordat de dooi inviel. Dit leidde tot de aftocht.
- 5: Van het nu word je tijdelijk teruggezet in het verleden, in het Rampjaar 1672. Misschien in het kasteel van Lodewijk de XIV, of misschien ergens langs de waterlinie.
- 6: **Vrije opdracht**

Kunstwerk 2

Marlin van Ek ~ Ogen tekort

In Rampjaar 1672 is gebleken hoe groot het belang was van verdedigingswerken in Nederland. In dat jaar zorgde de Hollandse Waterlinie er voor dat een groot deel van NL beschermd bleef en kreeg deze linie een permanent karakter door het toevoegen van forten, batterijen en andere verdedigingswerken. 200 jaar later werd de Nieuwe Hollandse Waterlinie met Utrecht als middelpunt in gebruik genomen, waardoor de originele waterlinie de Oude Hollandse Waterlinie genoemd wordt. Tegenwoordig kent Nederland vele verdedigingslinies, waaronder de Grebbelinie, waar Fort aan de Buursteeg bij hoort.

Erfgoed en Kunst vragen

Vragen

- 1: Deze bunker is van hout gemaakt. Bomen en planten speelden vroeger een belangrijke rol in de opzet van de verdedigingslinies. Zo werden doornenhagen ingezet als prikkeldraad rondom de grachten en werd het hout van de bomen gebruikt om de forten te bouwen. Wat was het nut van het planten van bomen rondom de verdedigingswerken?
- 2: Wat is het nadeel van het planten van bomen rondom de verdedigingswerken?
- 3: **Maak een ontwerp voor een fort, hoe ziet jouw fort eruit?**

Antwoorden

- 1: De bomen zorgden voor camouflage van het fort waardoor het minder zichtbaar werd voor de vijand
- 2: Het zicht vanuit de bunker werd ook minder
- 3: **Vrije opdracht**

Kunstwerk 3

Carla van laar ~ Rede Rade Redde

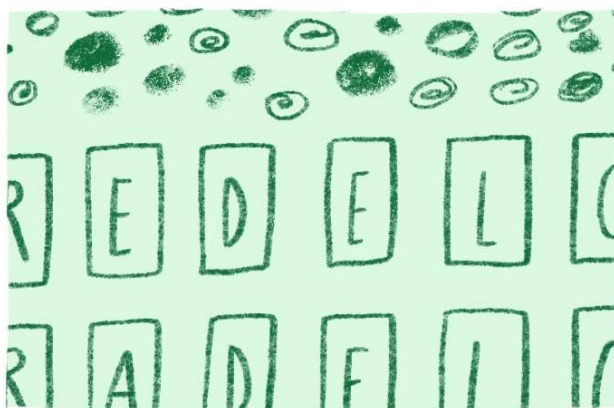
In 1672 was het volk redeloos, de regering radeloos en het land reddeloos. De Republiek werd van alle kanten aangevallen. Mensen moesten vluchten. De regering wist niet wat te doen, want we hadden geen groot leger, omdat we ons niet meer in oorlogen wilden mengen. Maar ja, we werden aangevallen. Het volk was boos, ze dachten dat de regering zich aan Frankrijk overleverde. Het land leek reddeloos.

Erfgoed en Kunst vragen

- 1: Welk woord zou je kunnen vinden om redeloos, radeloos en reddeloos in een woord te kunnen omschrijven?
- 2: Wat zie je voor tegenstelling in het beeld van het kunstwerk t.o.v. de woorden in het werk?
- 3: Welke sfeer ontmoet je in dit kunstwerk, wat doet dit met je en waar doet dit kunstwerk je aan denken?

Antwoorden

- 1: Machteloosheid
- 2: positiviteit, hoop, stilte, vrede, de bloemen groeien/bloeien
- 3: bezinning, rouw, terugdenken aan alle levens die geofferd zijn, dodenherdenking 4 mei

Kunstwerk 12

Nicole Bischoff ~ Waarom

In 1672 bevond zich een groot deel van het huidige Nederlands grondgebied in een verschrikkelijke oorlog, alle aandacht ging naar de ellende binnen het land, tegelijkertijd zorgde de West-Indische Compagnie voor de grootste verscheping van slaven naar Zuid-Amerika. Nederland was namelijk tussen 1650 en 1675 de grootste handelaar in tot slaafgemaakten tussen West-Afrika en Zuid Amerikaanse plantage1 . Wanneer we stilstaan bij het rampjaar, mogen we de ellende in diezelfde periode van de door Nederland tot slaaf gemaakten niet vergeten. In 2022 bevindt zich Nederland in een oorlog weliswaar op afstand maar door de geopolitieke situatie gaat alle aandacht naar binnen. Terwijl aan de grenzen van Europa mensen op de vlucht met geweld worden tegengehouden , worden Oekraïense vluchtelingen met open armen ontvangen. Aandacht voor de rechten van de mensen op de vlucht is er nauwelijks. De Linie van Juffrouwwijk is gebouwd om vijanden van buiten door inundatie tegen te houden. Het is een plek waar landsbelang prioriteit had in een tijd gebouwd waarin Nederland door slavenhandel rijk werd en deals sloot met Spanje en Portugal. Het hek verwijst naar onze huidige omgang met het landsbelang: het weren van mensen op de vlucht door hekken en deals met dictatoriale regimes. Op het werk van Juffrouwwijk worden beide gegevens pijnlijk zichtbaar door een lang hek waarop transport van slaven aan de ene kant, en vluchtelingen achter 'grenshekken' aan de andere kant wordt afgebeeld.

De kunstenaar van dit werk is erg begaan met vluchtelingen en zet zich daar veel voor in. Ze verwijst met dit werk naar het slaventransport in 1672 waar De Republiek ook aan mee deed en waar onze rijkdom voor een deel op gebaseerd was. Ze verwijst naar de vluchtelingstromen in onze tijd.

Vraag

- 1: Wat zie je hier?
- 2: Welke oorlog aan de rand van Europa tussen twee landen bracht dit jaar een grote vluchtelingenstroom op gang?

Antwoord

- 1: De oorlog tussen Oekraïne en Rusland.
- 2: Slaven en vluchtelingen

Extra Vragen ter verdieping bij werk 12

De kunstenaar verwijst met dit werk naar de periode rond 1672 toen De Republiek der Nederlanden een van de grootste slavenhandelaars was en daarmee veel rijkdom vergaarde. De aanval op de Republiek ziet zij mede veroorzaakt door de rijkdom en de macht van de Republiek toen. Die geschiedenis is volgens de kunstenaar tot de dag van vandaag mede oorzaak van het nog steeds aanwezige racisme als het gaat om opvang van vluchtelingen. Dit werk is een statement om alle vluchtelingen gelijk te behandelen onafhankelijk van hun herkomstlanden om zo de fouten uit het verleden niet te herhalen.

Voor lagere groepen basisschoolkinderen:

Vragen:

- ✓ Wat zie je? (Mensen)
- ✓ Waar staan de mensen? (Achter een hek)
- ✓ Wie zijn die mensen? (Vluchtelingen)
- ✓ Ken jij iemand uit een land ver hier vandaan? (Open antwoord)
- ✓ Wat zou jij aan diegene willen vragen?

Voor hogere groepen (vanaf groep 7)/ middelbare school:

Vragen:

- ✓ Wat zie je? (Tot slaaf gemaakten en vluchtelingen, grenzen)
- ✓ Waar staan de vluchtelingen? (Achter een hek, grens)
- ✓ Waarom staan zij achter een hek? (Ze niet mogen over de grens komen)
- ✓ Welke vluchtelingen kwamen dit jaar in groten getale naar Nederland (Oekraïners)
- ✓ Wie zijn volgens jou de vluchtelingen achter het hek? (Vluchtelingen van landen zoals Syrië, Afghanistan, Jemen, Irak etc., zij staan aan de grenzen van Europa en mogen niet meer Europa binnenkomen, terwijl zij wel het recht hebben om asiel aan te vragen)

Kunstvragen:

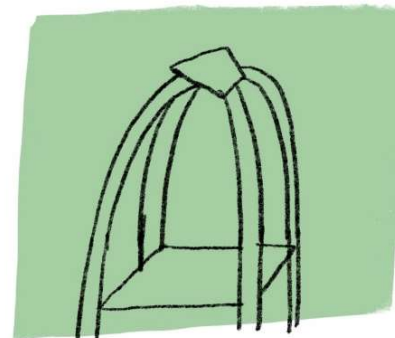
- ✓ Waar is het kunstwerk van gemaakt? (Draadmatten en kokostouw)
- ✓ Waarom zou de kunstenaar dit materiaal hebben gekozen? (Draadmatten verwijzen naar de grenzen)
- ✓ Hoe zijn de mensen neergezet? (Tot slaaf gemaakten lopen, de vluchtelingen staan stil en kijken ons aan)
- ✓ Hoe noem je de weergave van de mensen? (Silhouetten)
- ✓ Waarom zou de kunstenaar voor deze vorm gekozen hebben? (De tot slaaf gemaakten en de vluchtelingen werden en worden niet echt gezien; de tot slaaf gemaakten werden in die tijd niet als mensen gezien maar als handelswaar. De vluchtelingen nu worden vaak alleen als getallen gezien en niet als individuele mensen)
- ✓ Waarom zou de kunstenaar dat zo gedaan hebben? (Onze houding ten opzichte van vreemde volkeren wordt nog steeds bepaald door een superioriteit afkomstig uit de slavenhandel/de slavenhandel werkt nog door tot in de huidige tijd; de vluchtelingen wijzen door hun houding op het gegeven dat zij geen toekomstperspectief hebben als zij niet door ons als gelijkwaardige mensen worden gezien)

Vragen voor middelbare scholen Optie C

Kunstwerk 1

Riesjart Bus ~ De Zonnetempel

In 1672 was Lodewijk XIV koning van de Frankrijk. De Republiek had enkele jaren ervoor vrede gesloten met Karel II de koning van Engeland in de Vrede van Breda. In het geniep had de Zonnekoning echter een verdrag gesloten met Karel II om de Republiek van de zeven verenigde Nederland aan te vallen. Misschien waren jaloers ze op de rijkdom door de handel en de sterke vloot op zee.

Erfgoed en Kunst vragen

Vragen

- 1: Aan welke koning doet dit kunstwerk denken?
- 2: Wat was zijn bijnaam?
- 3: Er ligt een steen in het midden van het kunstwerk. Observeer eens wat er met de steen gebeurt.
- 4: Waar zou deze steen symbool voor kunnen staan?
- 5: De Zonnetempel leidt ons van de ene ruimte in de andere. Van welke ruimte naar de andere word je hier door de kunstenaar geleid?

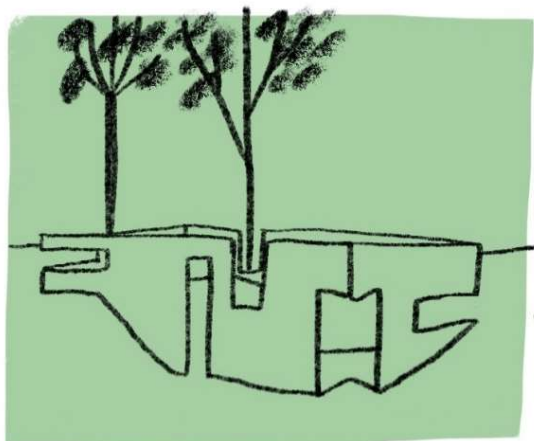
Antwoorden

- 1: Lodewijk XIV
- 2: Zonnekoning
- 3: De steen komt onder water te staan en daarna zakt het water weer weg
- 4: Bij de inval van de Franse Zonnekoning, rukte hij met zijn enorme leger vanuit het Oosten van het land naar het Westen op. Bij de oude Hollandsche Waterlinie stond alles onder water en werden de troepen tegengehouden. Ze durfden niet verder te gaan en werden door het water tegen gestopt. Toen begon het te vriezen en konden ze over het ijs toch naar het Westen trekken. Maar het land werd gered doordat de dooi inviel. Dit leidde tot de aftocht.
- 5: Van het nu word je tijdelijk teruggezet in het verleden, in het Rampjaar 1672.

Kunstwerk 2

Marlin van Ek ~ Ogen tekort

In Rampjaar 1672 is gebleken hoe groot het belang was van verdedigingswerken in Nederland. In dat jaar zorgde de Hollandse Waterlinie er voor dat een groot deel van NL beschermd bleef en kreeg deze linie een permanent karakter door het toevoegen van forten, batterijen en andere verdedigingswerken. 200 jaar later werd de Nieuwe Hollandse Waterlinie met Utrecht als middelpunt in gebruik genomen, waardoor de originele waterlinie de Oude Hollandse Waterlinie genoemd wordt. Tegenwoordig kent Nederland vele verdedigingslinies, waaronder de Grebbelinie, waar Fort aan de Buursteeg bij hoort.

Erfgoed en Kunst vragen

Vragen

- 1: Deze bunker is van hout gemaakt. Bomen en planten speelden vroeger een belangrijke rol in de opzet van de verdedigingslinies. Zo werden doornenhagen ingezet als prikkeldraad rondom de grachten en werd het hout van de bomen gebruikt om de forten te bouwen. Wat was het nut van het planten van bomen rondom de verdedigingswerken?
- 2: Wat is het nadeel van het planten van bomen rondom de verdedigingswerken?

Antwoorden

- 1: De bomen zorgden voor camouflage van het fort waardoor het minder zichtbaar werd voor de vijand?
- 2: Het zicht vanuit de bunker werd ook minder

Kunstwerk 3

Carla van laar ~ Rede Rade Redde

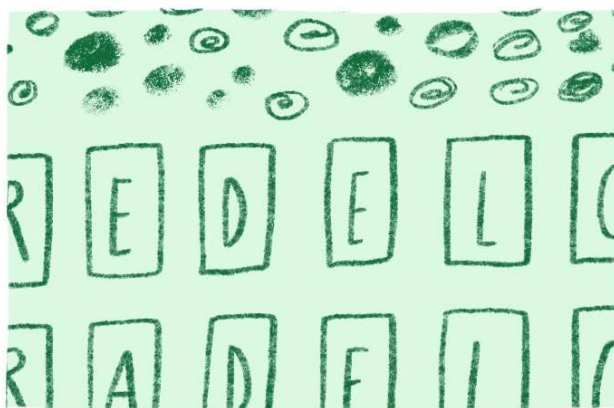
In 1672 was het volk redeloos, de regering radeloos en het land reddeloos. De Republiek werd van alle kanten aangevallen. Mensen moesten vluchten. De regering wist niet wat te doen, want we hadden geen groot leger, omdat we ons niet meer in oorlogen wilden mengen. Maar ja, we werden aangevallen. Het volk was boos, ze dachten dat de regering zich aan Frankrijk overleverde. Het land leek reddeloos.

Erfgoed en Kunst vragen

- 1: Welk woord zou je kunnen vinden om redeloos, radeloos en reddeloos in een woord te kunnen omschrijven?
- 2: Wat zie je voor tegenstelling in het beeld van het kunstwerk t.o.v. de woorden in het werk?
- 3: Welke sfeer ontmoet je in dit kunstwerk, wat doet dit met je en waar doet dit kunstwerk je aan denken?

Antwoorden

- 1: Machteloosheid
- 2: positiviteit, hoop, stilte, vrede, de bloemen groeien/bloeien
- 3: bezinning, rouw, terugdenken aan alle levens die geofferd zijn, dodenherdenking 4 mei

Kunstwerk 4

Wietske Schoenmaker ~ Transformatie 1672-2372

Dwalen door een kleine tuin – denken aan de pijn uit het rampjaar 1672 en de pijn van klimaatverandering en de afname van biodiversiteit in 2022.

Er groeien geneeskrachtige planten die rond 1672 beschreven zijn door Stephaan Blankaart (1650-1704) maar hoe zou de oogst er over 350 jaar kunnen uitzien?

Zij wilde een “tuin” maken die de transformatie van 1672 tot het denkbeeldige jaar 2372 verbeeldt.

Met échte planten die rond het Rampjaar 1672 al beschreven werden door Stephaan Blankaart (1650-1704).

De kunstenaar heeft een lijst gemaakt met – voor haar bekende geneeskrachtige planten die hij beschrijft. Uit die lijst kon zij in samenspraak met Waterschap Vallei en Veluwe een aantal planten kiezen die zij in 5 tuintjes plaatste.

Vraag

- 1: Behalve oorlog als dreiging is er nog een andere dreiging. Naar welke andere mogelijk ramp die de mens kan overkomen verwijst de kunstenaar?
- 2: verzin en teken zelf een vreemdsoortig gewas dat over 350 jaar zou kunnen groeien.

Antwoord

- 1: Behalve oorlog is milieuvervuiling en klimaatverandering een bedreiging voor mens, dier en fauna.
- 2: **Tekenopdracht**

Kunstwerk 5

Anne Marijke van Dijken ~ Slaperdijk~STRIJD

Als je vanaf het Fort komt fietsen ligt links van je (westkant) de provincie Utrecht en rechts van je (oostkant) Gelderland.

Je staat hier bovenop een heul: een onderdoorgang in de dijk. De Slaperdijk is door de provincie Utrecht precies op eigen terrein langs de grens aangelegd om het water uit Gelderland, als de Rijn overstroomde, tegen te houden. Maar de Geldenaren wilden hun water ook kwijt!

Dan werd er geknokt, o.a. door de boeren om hun land weer droog te krijgen, bij de onderdoorgangen van de dijk.

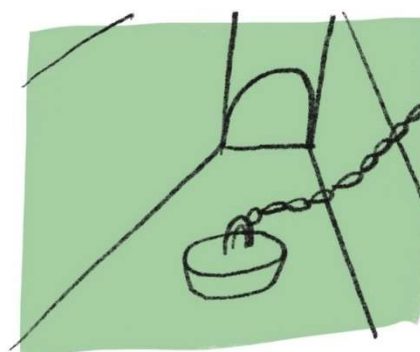
Later was het onderwater zetten van grote stukken land een strategie om de vijand tegen te houden in oorlogstijd.

Erfgoed en Kunst vragen

1. Wat is een ander woord voor heul?
2. Weet je een uitdrukking met het woord heul?
3. Waarom maakte de kunstenaar dit kunstwerk?

Antwoorden

1. duiker
2. Heulen met de vijand
3. Als humoristische verwijzing naar de ruzies over waar het water naartoe moest.

Kunstwerk 6

Joyce Willemse ~ Fluisterbos

Margaretha Turnor, vrouwe van Amerongen, vluchtte vanwege de dreigende Franse invasie naar Amsterdam. Haar man Godard Adriaan van Reede heer van Amerongen, was ambassadeur van Nederland in Duitsland. Zijn oom was Johan van Reede, heer van Renswoude. Zijn kasteel ligt hier vlakbij, daar kom je straks. Godard Adriaan had een belangrijke rol in de oorlog. Hij zorgde samen met een compagnon ervoor dat de Staten Generaal van Utrecht stemden voor Willem III als stadhouder. En hij haalde de keizer van Duitsland over om de Republiek te steunen met het soldaten.

De Republiek der zeven Nederlanden werd van **vier** kanten aangevallen. Vanuit het Zuiden door de Fransen, onder leiding van Koning Lodewijk XIV. Vanuit het Westen door de Engelsen door Koning Karel II en vanuit het Oosten vanuit Duitsland door de twee bisschoppen. De bisschop van Munster en de bisschop van Keulen.

Vragen

- 1: Vanuit welke persoon zou de poëzie die je hier hoort geschreven kunnen zijn?
- 2: Welke vier handen zouden hier door de kunstenaar gesymboliseerd worden?
- 3: Welke drie boomsoorten staan hier?
- 4: Wat zou je zelf schrijven wanneer je geliefde in het buitenland vertoeft en je hem, haar, hen lange tijd niet zou zien of wellicht nooit meer zou zien?

Antwoorden

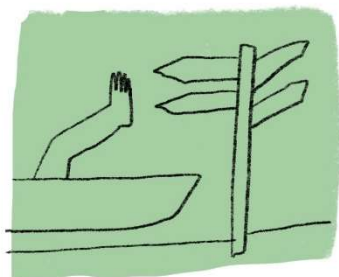
- 1: Margaretha Turnor
- 2: Frankrijk, Engeland, Munster en Keulen
- 3: Beuk, Amerikaanse eik en Hollandse eik
- 4: Vrije opdracht

Gedichtbrief aan je geliefde

Kunstwerk 7

Joyce Willemse ~ Buitenbeentje

Toen de oorlog begon was de Republiek der zeven Nederlanden een rijk land. Misschien het rijkste van de hele wereld. . We waren anders en dat vonden de koning van Frankrijk en de koning van Engeland toen niet leuk. In plaats van met elkaar te delen, wat we nu doen, begonnen zij hele hoge belasting te heffen op Nederlandse producten. Of er kwam een verbod op de verkoop van producten van Nederlandse schepen.

Vraag

- 1: Laat de titel van het kunstwerk op je inwerken. Wat denk je dat dit kunstwerk betekent?
- 2: Op het poëziebankje lees je een flard van wat het begin van een gedicht zou zijn. Hoe zou dit gedicht verder kunnen gaan. Neem eens een moment van stilte en vul de regels aan, tot zover je zelf wil....

Antwoord

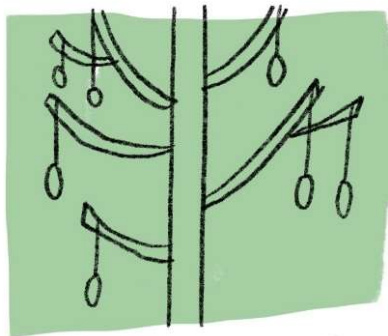
- 1: De positie waarin de Republiek zich bevond, hoe jaloezie en hang naar macht een oorlog ontketende.
- 2: naar eigen inzicht, eventueel in de klas doorgaan. De desbetreffende kunstenaar kan eventueel in de klas komen nabeschouwen of een workshop poëzie geven

Kunstwerk 8

Margeet de Vries ~ 'De tijd is een soort rivier van gebeurtenissen', Marcus Aurelius.

Op de gekozen plek is een rustpunt gecreëerd.

Een slingerende 'rivier' van blauwe, keramische zitelementen nodigt uit om even te mijmeren en stil te staan bij wat het Rampjaar, maar ook alle andere oorlogen, wanneer en waar ook ter wereld, teweeg hebben gebracht. Voor zowel slachtoffers als ook de daders. Een rivier vol vergoten tranen.

Vraag

- 1: Waarnaar zouden de zitjes in dit kunstwerk volgens jullie kunnen verwijzen.
- 2: Wat zou de reden kunnen zijn dat de kunstenaar de kleur blauw gebruikt als glazuur voor het kunstwerk
- 3: Naar welk gevoel in jezelf brengt dit kunstwerk jou

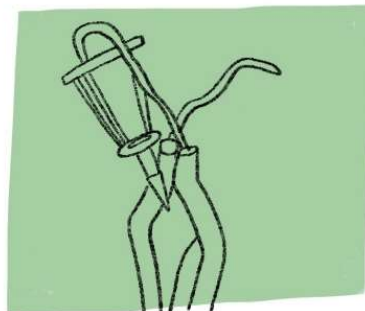
Antwoord

- 1: Naar de zeven provinciën in de Republiek tijdens het Rampjaar 1672
- 2: water, belangrijke rol in de verdediging van de Republiek in het Rampjaar 1672,
- 3: Vrij antwoord, eventueel in de les of ter plekke verdiepen door leerkracht.

Kunstwerk 9

Piet van Slooten en Suzanne Visscher ~ Groeiplaats voor vernieuwing

Na donder en geweld, oorlog en verschrikkingen, redeloos, reddeloos en radeloos, blijft de mensheid en natuur gewond achter. Na verloop van tijd vindt er herstel en groei plaats en komen de levenssappen weer tevoorschijn. Op drie “dode stronken” zullen drie ranken ontspruiten die zullen gaan overvloeien. In de ‘stalen ranken’ komt een druiventros en een glas. Deze beelden symboliseren vernieuwing, wijn en glas als beeld van het goede, hernieuwde leven. Natuur en mensen kunnen opnieuw genieten van hun potentie tot groei en vernieuwing.

Vragen

- 1: Oorlog en geweld, leiden tot dood en verderf. Welke drie machthebbers vielen in 1672 de Republiek Nederland aan?
- 2: Groei, met name van druiven hebben ook drie elementen in zich. Welke zijnde, lees goed de tekst bij het kunstwerk.

Antwoorden

- 1: Engeland, Frankrijk en de bisdommen van Keulen en Münster.
- 2: Vernieuwing, vruchten en wijn.

Kunstwerk 10

Meau Verweij ~ 1672

De kunstenaar van dit werk verwijst met zijn werk naar de vrouwen die in de oorlog thuisbleven en wachtten op hun man. De vrouwen zijn geschilderd op een manier die verwijst naar een Nederlandse schilder die in 1672 leefde.

Vraag

Meau Verweij ~ 1672

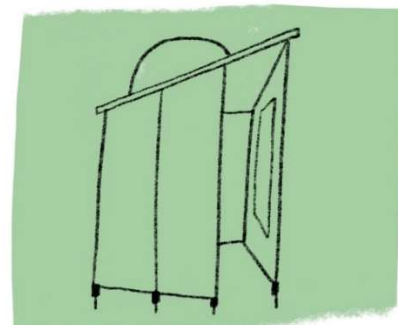
De kunstenaar van dit werk verwijst met zijn werk naar de vrouwen die in de oorlog thuisbleven en wachtten op hun man. De vrouwen zijn geschilderd op een manier die verwijst naar een Nederlandse schilder die in 1672 leefde.

Vraag

- 1: Naar welke Nederlandse schilder die in het Rampjaar 1672 leefde, verwijst de kunstenaar volgens jullie
- 2: De schilder leefde en werkte in de 17^e eeuw.
Hoe wordt deze eeuw ook wel genoemd?
- 3: Ken je nog meer beroemde schilder(s) uit de 17^e eeuw?

Antwoord

- 1: Vermeer
- 2: De gouden eeuw.
- 3: Rembrandt van Rijn, Frans Hals, Jacob van Ruisdael, Jan Steen

Kunstwerk 11

Biek van Galen ~ De aftocht van Bommen Berend

Na een maandlang beleg en bombarderen van Groningen en de Ommelanden, besloot de bisschop van Munster, Christoph Bernhard von Galen, op 28 augustus 1672 het beleg op te heffen en samen met zijn troepen terug te trekken richting Duitsland.

Vragen

- 1: Welke Duitse bisschop viel naast de bisschop van Munster tijdens het Rampjaar de Republiek binnen?
- 2: Kun je bedenken waarom de kunstenaar juist dit onderdeel uit het Rampjaar in beeld wil brengen?

Antwoorden

- 1: De bisschop van Keulen
- 2: Vanwege de gelijkenis in de achternamen van/von Galen

Kunstwerk 12

Nicole Bischoff ~ Open de grens!

In 1672 bevond zich een groot deel van het huidige Nederlands grondgebied in een verschrikkelijke oorlog, alle aandacht ging naar de ellende binnen het land, tegelijkertijd zorgde de West-Indische Compagnie voor de grootste verscheping van slaven naar Zuid-Amerika. Nederland was namelijk tussen 1650 en 1675 de grootste handelaar in slaafgemaakten tussen West-Afrika en Zuid-Amerikaanse plantage1 . Wanneer we stilstaan bij het rampjaar, mogen we de ellende in diezelfde periode van de door Nederland tot slaaf gemaakten niet vergeten. In 2022 bevindt zich Nederland in een pandemie, de aandacht richt zich naar binnen terwijl aan de grenzen van Europa mensen op de vlucht met geweld tegengehouden worden. Demonstraties voor vrijheid gaan over vaccinatieplicht, aandacht voor de rechten van de mensen op de vlucht is er nauwelijks. De linie van Juffrouwwijk is gebouwd om vijanden van buiten door inundatie tegen te houden. Het is een plek waar landsbelang prioriteit had in een tijd gebouwd waarin Nederland door slavenhandel rijk werd en deals sloot met Spanje en Portugal. Het hek verwijst naar onze huidige omgang met het landsbelang: het weren van mensen op de vlucht door hekken en deals met dictatoriale regimes. Op het werk van Juffrouwwijk worden beide gegevens pijnlijk zichtbaar door een lang hek waarop transport van slaven aan de ene kant, en vluchtelingen onderweg aan de andere kant wordt afgebeeld.

Vragen ter verdieping bij werk 12

Voor lagere groepen basisschoolkinderen:

Vragen:

- ✓ Wat zie je? (Mensen)
- ✓ Waar staan de mensen? (Achter een hek)
- ✓ Wie zijn die mensen? (Vluchtelingen)
- ✓ Ken jij iemand uit een land ver hier vandaan? (Open antwoord)
- ✓ Wat zou jij aan diegene willen vragen?

Voor hogere groepen (vanaf groep 7)/ middelbare school:

Vragen:

- ✓ Wat zie je? (Tot slaaf gemaakten en vluchtelingen, grenzen)
- ✓ Waar staan de vluchtelingen? (Achter een hek, grens)
- ✓ Waarom staan zij achter een hek? (Ze niet mogen over de grens komen)
- ✓ Welke vluchtelingen kwamen dit jaar in grote getale naar Nederland (Oekraïners)
- ✓ Wie zijn volgens jou de vluchtelingen achter het hek? (Vluchtelingen van landen zoals Syrië, Afghanistan, Jemen, Irak etc., zij staan aan de grenzen van Europa en mogen niet meer Europa binnenkomen, terwijl zij wel het recht hebben om asiel aan te vragen)

Kunstvragen:

- ✓ Waar is het kunstwerk van gemaakt? (Draadmatten en kokostouw)
- ✓ Waarom zou de kunstenaar dit materiaal hebben gekozen? (Draadmatten verwijzen naar de grenzen, kokostouw verwijst naar onze roofofbouw in de oude koloniën)
- ✓ Hoe zijn de mensen neergezet? (Tot slaaf gemaakten lopen, de vluchtelingen staan stil en kijken ons aan)
- ✓ Hoe noem je de weergave van de mensen? (Silhouetten)
- ✓ Waarom zou de kunstenaar voor deze vorm gekozen hebben? (De tot slaaf gemaakten en de vluchtelingen werden en worden niet echt gezien; de tot slaaf gemaakten werden in die tijd niet als mensen gezien maar als handelswaar. De vluchtelingen nu worden vaak alleen als getallen gezien en niet als individuele mensen)
- ✓ Waarom zou de kunstenaar dat zo gedaan hebben? (Onze houding ten opzichte van vreemde volkeren wordt nog steeds bepaald door een superioriteit afkomstig uit de slavenhandel/de slavenhandel werkt nog door tot in de huidige tijd; de vluchtelingen wijzen door hun houding op het gegeven dat zij geen toekomstperspectief hebben als zij niet door ons als gelijkwaardige mensen worden gezien)